

**Karolinska
Institutet**

”Att förhindras kunna ge en god vård”

Etisk stress hos sjukvårdspersonal (vid kriser och katastrofer)

SLS Webinarie 2023-05-03

Martina Gustavsson, leg sjuksköterska, doktorand

-Kunskapscentrum för Global Katastrofmedicin & internationella insatser, Institutionen för Global Folkhälsa, Karolinska Institutet

-Kunskapscentrum för katastrofpsykiatri, Uppsala Universitet samt Learning, Informatics, Management and Ethics (LIME), KI

Innehåll:

- Begrepp: vad är moralisk/etisk stress? Vad kan det leda till?
- Forskning: vad vet vi om skydds- och riskfaktorer?
- Åtgärder: vad kan vi göra för att förhindra sekundära konsekvenser?

Katastrofens dilemma

Karolinska
Institutet

Ökade
behov

Brist på
resurser & tid

Hårdare prioriteringar:

- Svåra beslut
- Etiska utmaningar
- Etisk stress

Sjukvårdspersonal
="Problemlösarna"?

NYHETER

Etisk stress bakom missnöje med arbetet

Yngre läkare och läkare inom akutsjukvården är de som som tycks minst nöjda med sin arbetssituation. »Vi har ett jättestort arbetsmiljöproblem på akutmottagningarna«, säger Michael von Schickfus, ordförande i Svensk förening för akutsjukvård.

Ingrid Helander

ingrid.helander@lakartidningen.se

Tillsammans med allmänmedicin och barn- och ungdomspsykiatri hör akutsjukvård till de specialiteter där flest funderar på att helt byta bana eller byta arbetsplats, visar en ny undersökning från Läkarförbundet, **som Läkartidningen berättade om tidigare.**

För Michael von Schickfus, ordförande i Svensk förening för akutsjukvård, Swesem, kommer inte resultatet som någon överraskning.

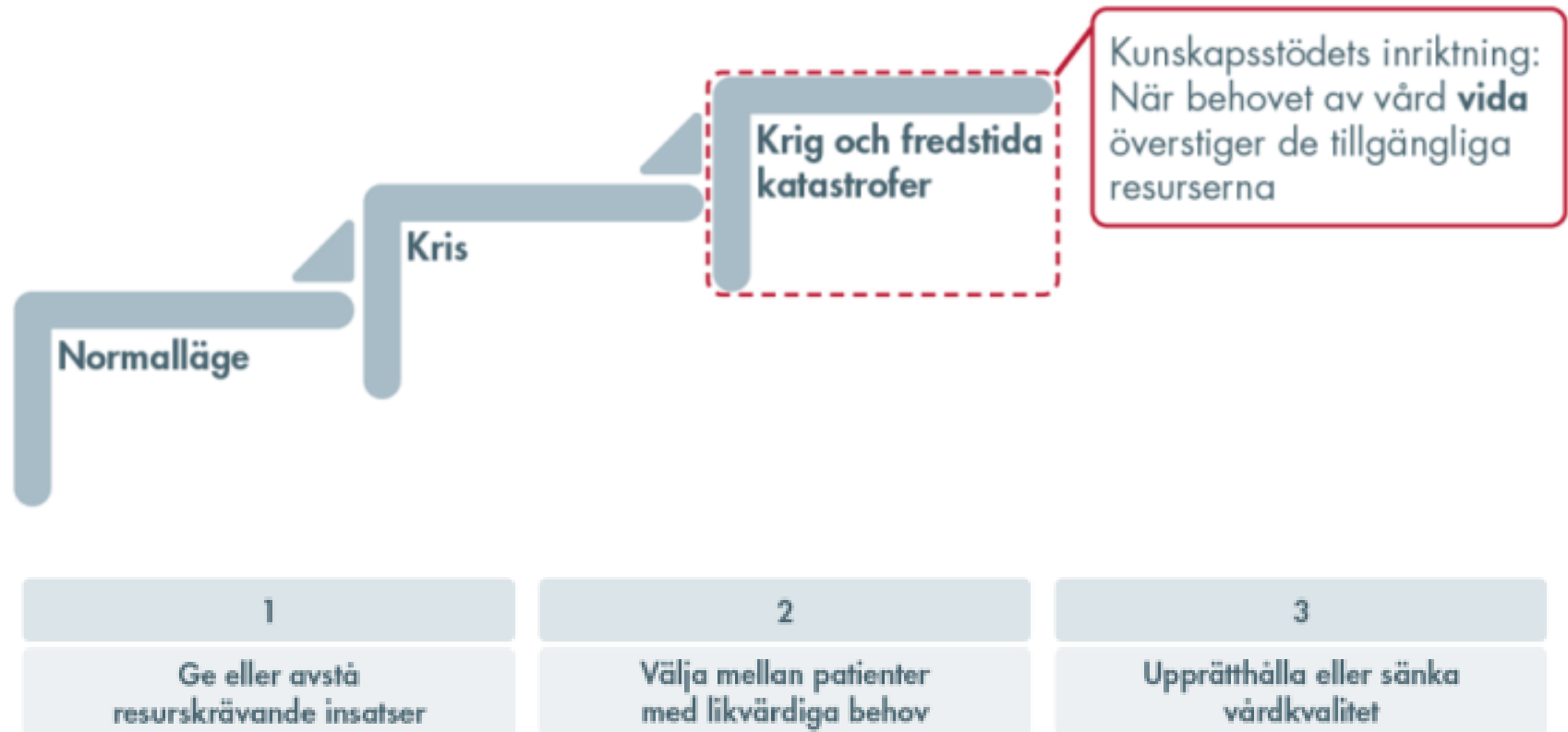
– Vi har ett jättestort arbetsmiljöproblem på akutmottagningarna. Det handlar både om att det inte finns platser för att lägga in patienter som behöver det och att patienter inte kan skickas hem då det saknas adekvat uppföljning utanför slutenvården.

Resultatet blir enligt Michael von Schickfus långa väntetider för patienterna och en etisk och moralisk stress hos den handläggande läkaren.

Vårdens prioriteringar i krig och fredstida katastrofer, Socialstyrelsen:

Figur 2. Kunskapsstödet inriktning

Observera: Dessa utmaningar kan uppträda tillsammans i ett faktiskt krig eller vid en katastrof i fredstid.

Vårdplatsbristen idag

– en pågående "kris" för sjukvårdspersonalen?

Karolinska
Institutet

- Velfungerande sjukvård är grundläggande för en god beredskap
- Försörjning av personal är gränssättande för hälso- och sjukvård i kris och krig
- Hur ska vi behålla vår personal i "normal-läge"?
- **Personal- och platsbrist: en vanlig orsak till etisk stress**
- **Personalbrist: en följdverkan av negativa konsekvenser av etisk stress**

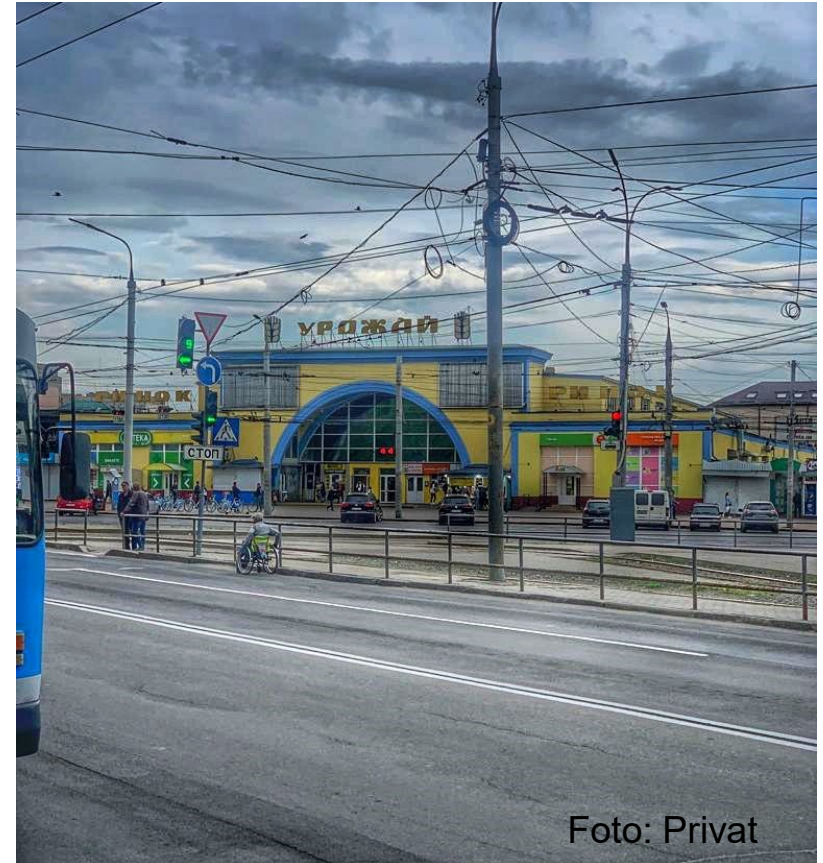

Foto: Privat

Etiskt utmanande situationer inom katastrofinsatser

Contextual	Political, social, historical and commercial structures. Cultural aspects, religious and traditional beliefs.
Organizational	Policies, restrictions and decisions, projects targeting specific patients. Restricting family visits and involvement of family/intimates. Uneven provision of aid/assistance, information and coordination-gaps.
Professional	Acting outside of competence, forced to provide lower quality of care, difficulties to obtain autonomy and informed consent. Own safety before patientcare.
Resources	Lack of time, supplies, trained staff and infrastructure. → Priorities, triage, choose between acute/long-term consequences, public health vs individualized care.
Teamwork	Power discrepancies between internal/external staff, hierarchal relationship between professions, watching misconduct, abuse of power towards patients/colleagues.

Etisk/moralisk stress, vad är det?

- En **normal reaktion** på en moraliskt svår situation.
- **Uppstår när man står inför en moralisk värdekonflikt.**
- Oavsett vad man gör hamnar det i strid mot ens moraliska värderingar, det man tycker är viktigt.
- Kan ta sig uttryck på olika sätt tex; ilska, frustration, sorg eller nedstämdhet.
- Här finns chans till att tydliggöra ett problem och konstruktiva lösningar.
 - Om situationen är av sådan art att det inte går att lösa, samt att stöd inte är tillgängligt leder det till ett moraliskt lidande 'moral distress'.

(Lutzen K, Cronqvist A, Magnusson A, Andersson L., 2003; Gustavsson M, Arnberg, F., Juth, N., & Von Schreeb, J., 2020).

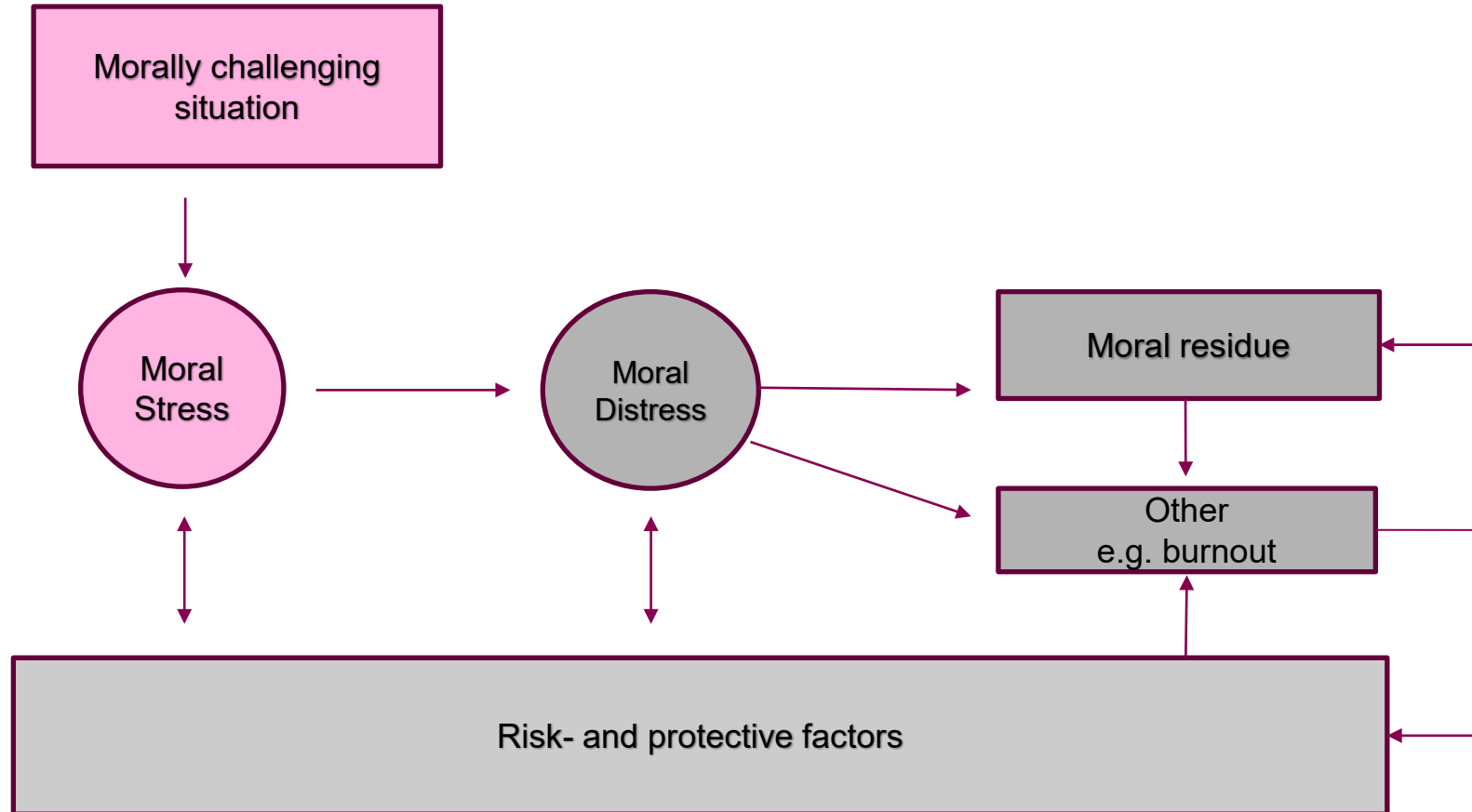
Moral distress och konsekvenser

- Länken mellan moral distress och sekundära konsekvenser är inte helt klarlagd.
 - Påverkar uppkomsten av psykologiska konsekvenser tex:
 - Empati-trötthet och utmattningssyndrom
 - Man lämnar sitt arbete/sin yrkesroll
 - Sjukskrivningar
- Beror på omfattning, varaktighet och frekvens av situationer med etisk stress.
 - Ju fler olösta situationer du är med om kan det leda till att du 'lägger dina moraliska värderingar åt sidan' och förbiser din moraliska kompass.
 - **Kan leda till negativa konsekvenser för patienter, anhöriga samt det kollegiala samarbetet.**

(Martina E. Gustavsson, Filip K. Arnberg, Niklas Juth, Johan von Schreeb. "Moral Distress among Disaster Responders: What is it?". Prehospital and Disaster Medicine, online 28 januari 2020, doi: 10.1017/S1049023X20000096.)

Konceptuell modell: utvecklingen av etisk/moralisk stress och dess konsekvenser.

“Moral Distress among Disaster Responders: What is it?”. Martina E. Gustavsson, Filip K. Arnberg, Niklas Juth, Johan von Schreeb. *Prehospital and Disaster Medicine*, online 28 januari 2020, doi: 10.1017/S1049023X20000096.

Covid-pandemin

- Etisk stress blev under pandemin ett högaktuellt ämne pga. ökade behov + resurs- och personalbrist.
- Att arbeta i en katastrofliknade situation på "hemmaplan".
- Enkätstudie på KI hos svensk vård- och omsorgspersonal kring hantering av svåra situationer och etisk stress under covid-19 pandemin.
 - 16 044 deltagare under sept-okt 2020
 - Rekryterades från deltagare av KI's covid-webutbildning
 - 44% av deltagarna involverade i covidvård
 - 56% av deltagarna ej varit involverade i covidvård

(Gustavsson, M.E., Juth, N., von Schreeb, J. and Arnberg, F.K., 2023. Moral Stress among Swedish Health Care Workers During the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study. Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology, 8(1), p.2.DOI: <https://doi.org/10.16993/sjwop.170>)

Etisk stress hos svensk vård- och omsorgspersonal under Covid-19; enkätstudie:

- Totalt har 75% upplevt etisk stress; ibland - mycket ofta
 - **Direkt covidvård: 85%**
 - Ej arbetat med direkt covidvård: 68%
- ES upplevdes mest i situationer där:
 - *"Andra omständigheter hindrade mig såsom tex brist på tid eller materiella resurser"*
 - *"Jag agerade men upplevde det ändå inte som tillräckligt enligt mina moraliska värderingar"*
- Yrkesroller i direktvård av patienter upplevde högre grad av ES
 - IVA, covidavd, intermediärvård, akutvård, geriatrik, palliativvård, kommunal äldreomsorg
- Orsaker: 1) Resursbrist, 2) svårigheter för patienters anhöriga att besöka/närvara i vården
- Stöd: Informellt stöd (familj, vänner, nära kollegor) var mest tillgängligt/hjälpsamt som stöd för att hantera ES

Etisk stress beskriven av svensk vård- och omsorgspersonal under Covid-19:

Karolinska
Institutet

- Att förhindras kunna ge en god vård pga olika orsaker, tex:
resursbrist, personalbrist, tidsbrist, organisatoriska beslut, kollegors beslut
- Göra allt man kan men ändå inte räcka till/känsla av otillräcklighet
- Att inte bli lyssnad på/tagen på allvar och därmed inte kunna agera

- Olika professioner kan uppleva etisk stress i olika situationer
 - Öka interprofessionella samarbetet och team-arbete

"Etisk/moralisk stress är den typ av stress som uppstår när man ställs inför en moralisk utmaning, en situation där det är svårt att lösa ett moraliskt problem och där det är svårt att agera, eller att känna sig otillräcklig när man agerar, i enlighet med sina egna moraliska värderingar."

Vad kan vi göra för att hantera etisk stress?

- **Organisatoriska strukturer och verktyg**
 - Utröna orsakerna till de etiska utmaningarna/moraliska stressen
 - Måste bli taget på allvar, personalen måste bli lyssnad på
 - Strukturella åtgärder för att adressera problemen
 - **Går inte att lösa med enbart "individuell stresshantering"**
 - Transparens i prioriteringsriktlinjer
 - Funktionellt ledarskap, stöd & övning i prioriteringsfrågor
 - Utrymme för etisk reflektion; (även i ledarskap och organisation)
 - Rutin på arbetsplats för sammankomster, på rutin eller v.b.
- Kunskap om etisk stress i alla led i organisationen
- Öka informellt stöd: tex mentorskap, kollegialt stöd, ökat samarbete över yrkesgrupper
 - Extra stöd till de som är nya i sin yrkesroll
- Vi får inte glömma: arbetsvillkor, arbetstider och återhämtning

Utifrån rådande kunskapsläge kan följande punkter tänkas minska de negativa effekterna av etisk stress:

Personal och organisation har god kunskap om etisk stress, om stress och stresshantering.

Gott kollegialt stöd: professionell miljö karaktäriserad av öppenhet och samarbete, lära sig av erfarenheter.

Gott stöd av chefer och organisation: samma som ovan.

Rutin på arbetsplats för (a) återkommande sammankomster, antingen tydligt i rutinverksamhet eller enkelt sammankallat vid behov, samt för (b) uppsamlade återkoppling individuellt och i grupp.

God tillgång till externt psykosocialt stöd vid behov där stödet har god kännedom om karaktären på kontext samt professionens roll och arbetsuppgifter.

Tack!

Martina.gustavsson@ki.se

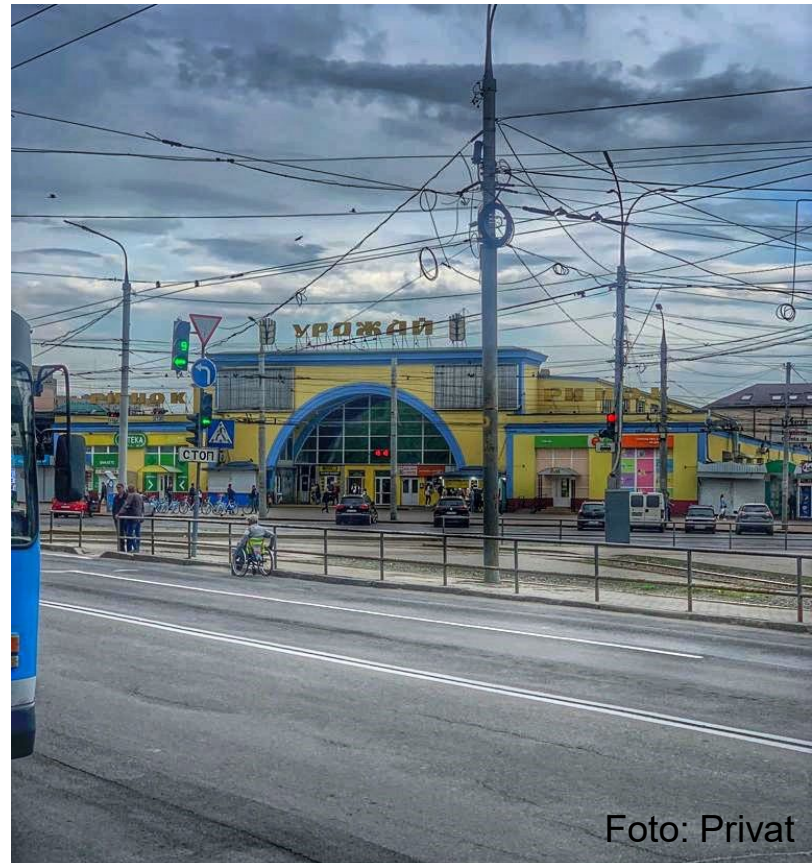

Foto: Privat